

ОЦІНКА СТАНУ ТА РОЗВИТКУ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

У статті здійснено аналіз страхової діяльності в Україні, застосовано такі методи дослідження, як метод групувань, узагальнюючих статистичних характеристик, обробки динамічних рядів, табличний, графічний та узагальнення.

Ключові слова: страхова діяльність, страховий ринок України, страхові компанії, статистичні методи дослідження.

За дуже короткий час страхування з державної монополії перетворилося на комерційну сферу діяльності, що динамічно розвивається. Якщо станом на 01.01.1998 р. на страховому ринку функціонувало 212 страхових компаній, то на 01.01.2008 р. їх кількість становила 475. Із розвитком цього ринку в Україні виникає необхідність в різноманітній статистичній інформації, розширенні інформаційної бази, удосконаленні методів обробки статистичних даних та проведенні аналізу страхової діяльності. Сучасні страхові компанії, оцінюючи свою діяльність, вивчають частоту настання страхових випадків, розмір і структуру страхових платежів і виплат; проводять як ретроспективний аналіз, так і визначають перспективи діяльності на майбутнє. Це дає можливість виявити найважливіші тенденції розвитку страхового ринку та оцінити спектр послуг на ньому. При цьому широко використовуються методи статистики.

Аналіз публікацій свідчить, що сьогодні статистичне забезпечення аналізу діяльності страхових організацій на дуже низькому рівні. Ступінь розробки даної проблеми носить більш теоретичний характер. Методологічні аспекти оцінки стану та розвитку страхування розглядаються в наукових працях як вітчизняних, так і зарубіжних учених-статистиків: А. М. Єріної, Н. В. Ковтун, В. М. Саліна, І. Є. Теслюка, А. А. Шустікова та ін. Але на сьогодні все ж таки існує чимало проблемних питань, що стосуються проведення комплексного статистичного аналізу діяльності страхових організацій. Розв'язанню деяких із таких проблем і присвячено дану статтю, мета якої – продемонструвати можливості використання як загальнонаукових, так і статистичних методів дослідження, зокрема, метод групувань, узагальнювальних характеристик, обробки динамічних рядів, табличний і графічний.

Етап формування страхового ринку в Україні припадає на початок 90-х рр., коли розпочався процес приватизації державних підприємств і

установ та створення приватних страхових компаній. Саме цей факт обумовив динамічне зростання кількості страхових організацій в Україні в першій половині 90-х рр. У 1994 р. уже налічувалося 700 таких установ. Проте після періоду стрімкого розвитку пішов значний спад активності страхової діяльності: з 1995–1997 рр. кількість компаній в Україні щорічно зменшувалася в середньому на 32,8 %. Найбільше вплинуло на ці процеси як погіршення загальноекономічної ситуації у країні, так і підвищення вимог щодо розміру статутного фонду, платоспроможності та резервів страхових компаній після прийняття Закону України «Про страхування». Сьогодні цей ринок в Україні динамічно розвивається: починаючи з 1998 р. кількість страхових компаній поступово збільшується, на початок 2008 р. їх число у 2,2 рази перевищило аналогічний показник станом на 01.01.1997 р. Про сталу позитивну динаміку розвитку ринку свідчать дані рисунка 1, на якому представлено кількість страхових організацій в Україні у 2002–2008 рр. За період, що аналізується, щорічна кількість страхових установ зростала в середньому на 5,3 %, кількість компаній з інших видів страхування, ніж страхування життя, – на 3,3 %. Найвищими темпами збільшувалася кількість компаній зі страхування життя, щорічно в середньому на 29,2 %.

Особливої уваги заслуговує вивчення процесів, що відбуваються у різних сегментах ринку страхування. Зокрема, це стосується ринку особистого страхування, який охоплює такі види страхування: життя, від нещасних випадків, медичне тощо. Ринок майнового страхування включає в себе страхування майна громадян і організацій, транспорту тощо. Проводячи аналіз страхової діяльності в розрізі окремих видів страхування можна визначитись щодо поширеності тієї чи іншої послуги, а використання методу групувань дозволяє здійснити комбінаційний розподіл за різними ознаками, зокрема, страховими преміями та виплатами (табл. 1).

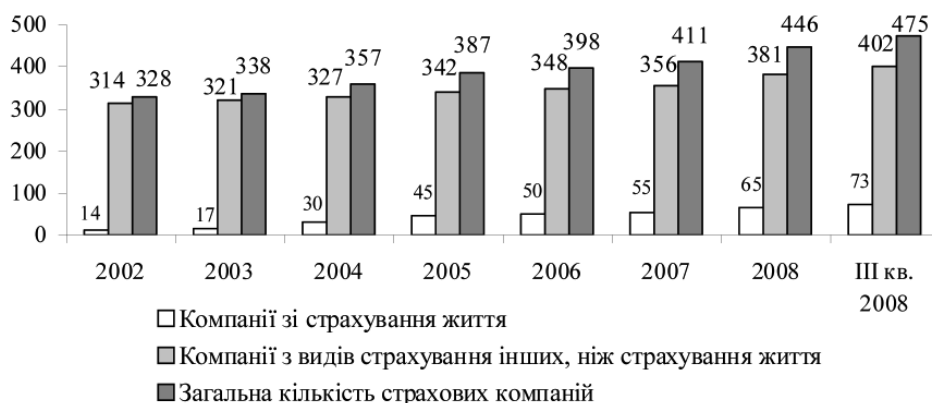

Рис. 1. Динаміка кількості страхових компаній у 2002–2008 рр. на початок року

Таблиця 1. Розподіл валових страхових премій та валових страхових виплат за видами страхування у 2006–2007 рр.*

Види страхування	Страхові премії, млн грн		Страхові виплати, млн грн		Структура страхових премій, %		Структура страхових виплат, %	
	2006	2007	2006	2007	2006	2007	2006	2007
Страхування життя	414,9	720,3	26,0	42,1	3,0	4,0	1,0	1,0
Добровільне майнове страхування	11063,9	14226,5	1975,7	3412,5	80,0	78,8	76,0	80,2
Добровільне особисте страхування	691,5	1080,5	312,0	421,3	5,0	6,0	12,0	9,9
Добровільне страхування відповідальності	553,2	540,2	26,0	42,1	4,0	3,0	1,0	1,0
Обов'язкове страхування інших видів, ніж убезпечення життя	968,1	1440,7	182,0	294,9	7,0	8,0	7,0	6,9
Державне страхування	138,3	36,0	78,0	42,1	1,0	0,2	3,0	1,0
Разом	13829,9	18044,2	2599,7	4255,0	100	100	100	100

* Розраховано за даними Звіту про роботу державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України на 2007 рік [1].

З'ясовано, що у 2006–2007 рр. український страховий ринок займав 24 місце серед 35 європейських країн за обсягами страхових премій [1]. Як свідчать дані таблиці 1, у 2006–2007 рр. найбільша їх частка припадала на добровільне майнове страхування, яке виступає у багатьох видах: страхування наземного, водного транспорту (крім залізничного), вантажів і багажу, вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ, кредитів, фінансових ризиків тощо. Як показав аналіз, більше половини всіх премій надійшло від страхування автотранспорту (53,3 % або 2754,9 млн грн), що пов'язано з доступом фізичних осіб до системи кредитування купівлі авто.

У процесі дослідження тенденцій розвитку страхової діяльності в Україні спостерігається постійне зростання ролі страхування фізичних осіб. Так, у 2007 р. страхові премії від страховальників-фізичних осіб становили 5,2 млрд грн, що на 75,5 % перевищує показник минулого року. На страхування життя фізичні особи-резиденти витратили 507,5 млн грн (9,8 % від загальних премій фізичних осіб). Проте частка такого виду страхування все ще залишається на низько-

му рівні: 3,3 % від обсягів усього ринку страхування у 2006 р. та 4,4 % у 2007 р., тоді як на світовому ринку вона значно вагоміша – 56 % від суми валових премій у 2006 р. [1].

У 2007 р. загальна сума страхових виплат становила 4 213,0 млн грн, із них 42,5 % виплачено фізичним особам. У 2006–2007 рр. лівова частка у структурі страхових виплат припадала на добровільне майнове страхування (відповідно 76,0 % та 81,0 %). Значною часткою характеризується і добровільне особисте страхування (відповідно 12,0 % та 10,0 %), що зумовлено деякими його особливостями: страхують майнові інтереси, пов'язані із життям, здоров'ям, працездатністю та додатковою пенсією страховальника чи застрахованої особи. Специфіка особистого страхування виявляється і в особливих методах актуарних розрахунків, й у відмінностях формування страхових резервів, і в політиці оподаткування. Така відмінність зумовлена тим, що страхування життя (його інколи називають накопичувальним), на відміну від інших ризикових видів страхування, характеризується тим, що ймовірність настання страхових випадків частіше всього дорів-

ное одиниці. А це означає, що страхова сума повинна бути неодмінно виплачена.

Особливості взаємодії страховиків і страховальників у процесі купівлі-продажу страхової послуги та під час задоволення потреби у страховому захисті визначають показниками валових та чистих страхових премій і виплат, а також показником рівня страхових виплат. Чисті страхові премії та виплати формують шляхом вирахування з валових страхових премій (або виплат) коштів із внутрішнього перестраховання (для виключення подвійного рахунку). Рівень страхових виплат визначається співвідношенням страхових виплат до страхових премій. Динаміку перелічених показників за період з 1999 р. по 2007 р. представлено на рисунку 2, який показує позитивну тенденцію до зростання чистих страхових виплат, що збільшувалися в середньому на 35,2 % щорічно. Щодо чистих страхових премій, то незважаючи на позитивну динаміку у 1999–2004 рр., їх обсяг дещо зменшився у 2005 р. (на 22,4 %) порівняно з попереднім роком, що пов'язано зі зростанням у цей період обсягів внутрішнього перестраховання, псевдостраховання, страхування задля виведення коштів за кордон. Значення показника рівня чистих страхових виплат протягом періоду, що аналізується, засвідчують певну черговість періодів спаду (1999–2003 рр.) та зростання (2004–2007 рр.).

Директивами ЄС і Законом України «Про страхування» передбачено наявність гарантійного фонду, тобто вільних від зобов'язань коштів в обсязі 1/3 фактичного запасу платоспроможності. Фактичний запас платоспроможності – це різниця між активами (крім нематеріальних) і зобов'язаннями. Гарантійний фонд страховики створюють для того, щоб власних коштів, вільних від зобов'язань, разом зі страховими резервами, було достатньо для виконання зобов'язань за страховими виплатами. З існуючих джерел статистич-

них даних про гарантійний фонд страхових компаній України найбільш змістовна інформація, яку надав Науково-дослідний інститут права та економічних досліджень [2]. Обсяг та структуру гарантійного фонду 114 страхових компаній України станом на 01.01.2008 р. наведено в табл. 2.

Таблиця 2. Структура джерел формування гарантійного фонду страхових компаній України станом на 01.01.2008 р.*

Джерела формування гарантійного фонду	Обсяг, тис. грн	Структура, %
Додатковий капітал	635414,6	11,7
Резервний капітал	2077980,0	38,3
Нерозподілений прибуток	2710392,5	50,0
Всього	5423787,1	100,0

* Розраховано за даними Рейтингу страхових компаній України [2].

Як видно з табл. 2, джерелами формування гарантійного фонду страхових компаній України є: додатковий капітал, резервний капітал та нерозподілений прибуток. Найвагомійший із них – нерозподілений прибуток, який становить 50 %; частки резервного капіталу та додаткового капіталу – відповідно 38,3 % і 11,7 %.

При аналізі страхової діяльності, як на макро-, так і на мікрорівнях, найчастіше виникає необхідність проведення групування за варіаційною ознакою: розміром сплаченого статутного фонду, обсягами активів, розміром страхових платежів і виплат тощо. У цьому контексті особливу увагу слід звернути на те, яким є обсяг сукупності та як варіює групувальна ознака. При цьому необхідно керуватись не формальними міркуваннями, а визначитись, що є характерним для груп, яке їх значення в дослідженні. Тому при визначенні кількості груп необхідно зважати на те, що кожна з них має містити таке число елементів сукупності, яка повною мірою характеризує групу, і, відповідно, можна було б

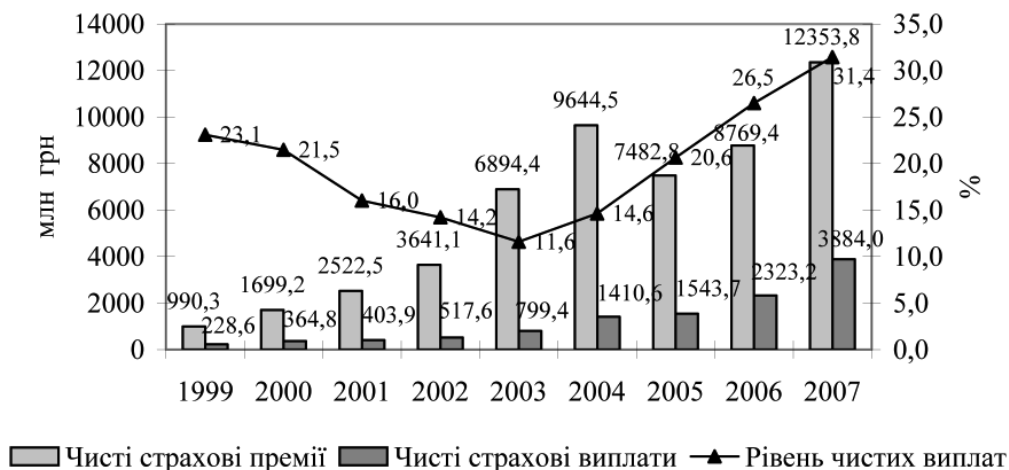

Рис. 2. Динаміка чистих страхових премій, чистих страхових виплат та рівня чистих виплат у 1999–2007 рр.

зробити обґрунтовані висновки. Групування з рівними інтервалами доцільно проводити тоді, коли ознака варіює рівномірно. Такі групування найчастіше використовують для обробки статистичної інформації та подальшого аналізу на рівні однієї страхової компанії чи групи однорідних страховиків [3].

При вивченні стану та розвитку страхування в Україні, в основу групувань у більшості випадків покладено саме нерівні інтервали. Це пояснюється тим, що сукупність досить велика, а чим вона більша, тим інтенсивніше змінюється ознака. Значна варіація ознак страхової діяльності в Україні пов'язана зі специфікою розвитку страхового ринку, де відбувається зростання попиту на окремі види послуг, що у свою чергу спричиняє появу великої кількості нових страхових компаній. Групування з нерівними інтервалами на прикладі розподілу страховиків за розміром сплаченого статутного капіталу станом на 01.01.2008 р. представлено в табл. 3. В обсяг сукупності увійшло 114 страхових компаній України. У статистичній практиці, залежно від особливостей дослідження тих чи інших аспектів страхової діяльності, можна використовувати рівноправні статистичні характеристики вираження частот: абсолютні величини та частки.

Як видно з табл. 3, більше ніж половина страхових компаній України (53,5 %) на початок 2008 р. мали сплачений статутний капітал у розмірі до 20 млн грн і лише 8,8 % – понад 80 млн грн. У 2009 р. за сприяння Ліги страхових організацій України, Комітету ВРУ з питань фінансів і банківської діяльності та Міністерства фінансів України було прийнято нову редакцію Закону України «Про страхування», який тепер висуває серйозні вимоги щодо фінансової надійності та стабільності страховиків України. Мінімальний розмір статутного фонду страховика,

який займається іншими видами страхування, ніж страхування життя, встановлено в сумі, що еквівалентна 1 млн євро, а страховика, який займається страхуванням життя, – 1,5 млн євро за обмінним валютним курсом України [4].

Таблиця 3. Розподіл страхових компаній України за розміром сплаченого статутного капіталу станом на 01.01.2008 р.*

Сплачений статутний капітал, млн грн.	Кількість страхових компаній	
	одиниць	частка, %
До 10	30	26,3
10–20	31	27,2
20–40	18	15,8
40–80	25	21,9
Понад 80	10	8,8
Разом	114	100,0

* Розраховано за даними Рейтингу страхових компаній України [2].

Таким чином, здійснюючи обробку статистичних даних, які характеризують діяльність страховиків як на макро-, так і на мікрорівні, необхідно належну увагу приділяти методам групувань, узагальнюючих статистичних характеристик та аналізу динамічних рядів, оскільки саме вони є основою наукової обробки статистичної інформації. Дотримання методичних прийомів і правил, викладених у статті, дасть змогу відповідним аналітичним структурам коректно та якісно групувати статистичні дані, здійснювати статистико-економічний аналіз і виявляти тенденції у розвитку окремих явищ і процесів.

На нашу думку, виникає необхідність подальшого дослідження використання в аналізі діяльності страхових організацій не тільки зазначених, а й інших статистичних методів, зокрема, індексного, вивчення варіації, вимірювання зв'язку між явищами як параметричних, так і непараметричних тощо.

1. Звіт про роботу Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України за 2007 рік : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/ZVIT_NA_SAIT_2007.pdf – Назва з екрана.
2. Рейтинг страхових компаній України за 12 місяців 2007 г. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forinsurer.com/ratings/nonlife/07/12/2> – Назва з екрана.
3. Галицька Е., Ковтун Н. Статистичне забезпечення оцінки страхової діяльності в Україні / Е. Галицька, Н. Ковтун //

4. Про страхування : Закон України, прийнятий Верховною Радою України 07.03.1996 р. № 85/96–ВР : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua> – Назва з екрана.
5. Єріна А. М., Пальян З. О. Теорія статистики : Практикум / А. М. Єріна, З. О. Пальян. – К., 2004. – 255с.

E. Halytska, O. Miroshnychenko

THE ESTIMATION OF THE CONDITION AND DEVELOPMENT OF INSURANCE ACTIVITIES IN UKRAINE

The opportunities of using in the insurance activities in Ukraine analysis such methods as grouping method, generalized statistical characteristics, time series loading, tabular, schematic and generalization methods are researched.

Keywords: insurance activities, the Ukrainian insurance market, insurance companies, statistical research methods.